

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 52 (2007), No. 2, 170--175

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141353>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2007

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

K SEDEMDESIATINÁM PROFESORA
TIBORA KATRIŇÁKA

Profesor Tibor Katriňák, jedna z najvýraznejších postáv slovenskej matematiky, oslavuje tento rok významné životné jubileum — sedemdesiat rokov.

Narodil sa 23. marca 1937 v Košiciach, vyrastal v Spišskej Novej Vsi. V rokoch 1955–1960 študoval matematiku na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vzápätí nastúpil na internú aspirantúru pod vedením profesora Milana Kolibiara, ktorú dokončil v r. 1965. Univerzite Komenského zostal verný počas celej svojej akademickej kariéry, ktorú prežil postupne na jej Prírodovedeckej fakulte, na Matematicko-fyzikálnej fakulte (založenej v r. 1980) a (po jej premenovaní v r. 2001) na Fakulte matematiky, fyziky a informatiky, kde pôsobí dodnes.

Jeho vedecký talent sa prejavil už počas štúdia a aspirantúry. Habilitoval v apríli 1968 a v rovnakom čase prišlo aj prvé významné medzinárodné ocenenie: akademický rok 1968–69 strávil v rámci Humboldtovho štipendia na Matematickom ústave Univerzity v Bonne. Počas pobytu v Nemecku bol v októbri 1968 vymenovaný za docenta na UK v Bratislave.

Po okupácii Československa v auguste 1968 nesmel využívať početné pozvania zahraničných akademických inštitúcií. Hoci mu v r. 1980 dovolili podať doktorskú dizertáciu a získať titul doktora vied, profesorom sa mohol stať až po zmene politických pomerov v r. 1990.

Profesor Katriňák je svetovo uznávaným expertom v teórii zväzov a univerzálnej algebre a jedným z vedúcich špecialistov v oblasti pseudokomplementárnych zväzov a polozväzov. Spolu so svojim bývalým učiteľom a neskôr blízkym spolupracovníkom profesorom Milanom Kolibiárom boli ústrednými postavami tzv. bratislavskej algebraickej školy, ktorá od jej založenia v 60. rokoch 20. storočia bola rešpektovaná aj vo svete a nemalou mierou prispela k dobrému menu slovenskej a československej matematiky. Viaceré Katriňákové výsledky sa stali klasikou v odbore a sú citované v mnohých časopiseckých prácach a monografiách; napr. monografia G. GRÄTZER: *General Lattice Theory* (Birkhäuser-Verlag, Basel 1978) cituje až 20 Katriňákových prác.

Avšak jubilant je obdivuhodne vedecky aktívny podnes. V ostatnom desaťročí sa mu v spolupráci s kolegami podarilo napríklad opísať voľné súčiny pseudokomplementárnych polozväzov, charakterizovať voľné algebry v Leeho podvarietách distributívnych p -algebier a charakterizovať projektívne rozšírenia polozväzov.

Tibor Katriňák sa vždy prejavoval ako inšpirujúci učiteľ. Možno povedať, že vychoval a pozitívne ovplyvnil už niekoľko generácií slovenských matematikov. K jeho aspirantom, resp. doktorandom patrili popri autoroch tohto príspevku Peter Mederly, Zuzana Ladzianska, Tomáš Hecht, Jaroslav Guričan, Sanaa El-Assar a Zuzana Heleyová. No počet tých, ktorým pomohol nezištnou radou, ktorých usmernil v ich vedeckom snažení alebo

tých, ktorí napísali diplomové práce pod jeho starostlivým vedením, je omnoho väčší.

Profesor Katriňák obetavo venoval mnoho svojho času a energie v prospech rozvoja svojej materskej fakulty a slovenskej i československej matematiky — nezdráhal sa prijať zodpovednosť za rôzne dôležité oblasti ich života a rozvoja. Mnoho rokov pôsobil ako predseda komisií pre obhajoby kandidátskych a doktorských dizertačných prác v odbore Algebra a teória čísel, ako člen Slovenskej grantovej agentúry, člen vedeckých rád na úrovni fakulty aj univerzity, funkcionár Jednoty slovenských matematikov a fyzikov (JSMF), resp. predtým Jednoty československých matematikov a fyzikov (JČSMF), hlavný redaktor časopisu *Acta Mathematica Universitatis Comenianae* (AMUC), redaktor časopisov *Mathematica Slovaca*, *Czechoslovak Mathematical Journal* a *Pokroky matematiky, fyziky a astronómie*. Bol organizátorom či spoluorganizátorom viacerých letných škôl a konferencií. Taktiež nemožno nespomenúť jeho dlhoročný heroický, hoci miestami sizyfovský zápas o udržanie fondu a služieb fakultnej knižnice aspoň na ako-tak dôstojnej úrovni.

K sedemdesiatim narodeninám celá slovenská i česká matematická komunita žela profesorovi Tiborovi Katriňákovi dobré zdravie, životnú pohodu a mnoho síl a úspechov v jeho ďalšej pedagogickej a vedeckej práci ako i v osobnom živote.

Miroslav Haviar a Pavol Zlatoš

PROFESOR VÍTĚZSLAV NOVÁK
(* 28. 11. 1935 – † 17. 12. 2006)

Je tomu nedávno, co jsme blahopřáli milému kolegovi a příteli, významnému brněnskému matematikovi profesorovi RNDr. Vítězslavu Novákovi, DrSc., k jeho významnému životnímu jubileu — sedmdesátí letům života. V závěru životopisného článku, který byl uveřejněn v tomto časopise *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, ročník 50 (2005), č. 3, na stránkách 254 a 255, mu jménem všech kolegů, spolupracovníků i přátel z celého srdce přejeme uzdravení ze zdravotních potíží, které ho v poslední době obtěžovaly, a vyjadřujeme očekávání další plodné spolupráce s jubilantem. Žel naše přání již nedošla

naplnění. Dne 17. prosince 2005, krátce po jeho sedmdesátých narozeninách neúprosná, těžká nemoc vyrvala milého kolegu a přítele Vítězslava z našeho středu. Ona zákeřná choroba, s níž — přes mnohá utrpení — tak statečně bojoval a která přes nejpečlivější ošetřování a pomoc ze strany jeho nejbližších i snahu lékařů předčasně ukončila jeho pracovitý, plodný, čestný život a tak zmařila veškeré naše naděje a očekávání, že ještě dlouhou dobu se budeme moci těšit z milé přítomnosti tohoto vzdělaného, přátelského, tolerantního, velmi pracovitého a skromného člověka — vzácného člena naší matematické obce. Stručné vyličení života a práce profesora Nováka je podáno ve výše zmíněném článku, na který tímto zájemce odkazujeme. Dodejme jen, že profesor Vítězslav Novák vždy zůstane v srdcích a myslích všech kolegů, přátel a známých zapsán v té podobě, kterou svým plodným a ušlechtilým životem vytvořil.

Jan Chvalina a Miroslav Novotný

**ZEMŘELA DOCENTKA
MARIE KUBÍNOVÁ**

Marie Kubínová, doktorka přírodních věd, kandidátka pedagogických věd, docentka pro obor didaktiky matematiky, vedoucí katedry matematiky a didaktiky matematiky, předsedkyně oborové rady doktorského studia obor didaktika matematiky a donedávna i proděkanka Pedagogické fakulty Univerzity

Karlovy v Praze, zemřela náhle dne 3. března 2007 ve věku nedožitých 55 let. Odešla tak nečekaně, že nikdo z jejich přátel a spolupracovníků nedokázal zprávu o jejím úmrtí v prvním okamžiku vzít na vědomí a trvalo dlouho, než jsme byli schopni přijmout ji jako tragickou realitu.

Marie Kubínová se narodila 4. října 1952 v Chrudimi. Svoje dětství prožila v malé vesničce Otáňka poblíž Hlinska v Čechách, kde pomáhala svým rodičům při práci v hospodářství i v péči o své tři mladší sestry. Zde si zvykla na tvrdou práci a poznala, že za člověka mluví jeho činy spíše než pouhá slova. Po maturitě na gymnáziu v Hlinsku studovala na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy v Praze, obor učitelství pro školy II. cyklu, matematika – fyzika, a dále v Ústavu rozvoje vysokých škol ČSR specializované studium pedagogiky pro učitele matematiky na univerzitách. Zájem o výuku matematiky ji v roce 1976 přivedl na Pedagogickou fakultu UK v Praze, která se stala trvalým místem její pedagogické a vědecké činnosti a kde se v roce 2003 habilitovala.

Marie Kubínová byla nesmírně pracovitá, svědomitá a obětavá pracovnice s vysokou odbornou erudicí, nikdy však nebyla uzavřena v příslovecné věži ze slonoviny teoretického výzkumu. Naopak, neustálá účast v procesu matematického vzdělávání jak na vysoké, tak i na základní škole byla pro ni nezbytnou a samozřejmou součástí jejího odborného růstu. Od roku 1990 pracovala na základní škole Meteorologická a později na základní škole Campanus jako učitelka matematiky. Její žáci jí byli trvalou inspirací i pro její vědecké bádání.

Marie Kubínová byla uznávanou odbornicí na problematiku využití projektů ve vyučování matematice a její monografie *Projekty ve vyučování matematice, cesta k tvořivosti a samostatnosti* z roku 2002 se stala standardní literaturou v této oblasti. Projektové vyučování zkoumala teoreticky z hlediska jeho potenciálu pro porozumění matematickým poznatkům i prakticky — vytvořila i vyzkoušela desítky úspěšných projektů. Při tom využívala svých rozsáhlých znalostí z obecné pedagogiky, které jí mimo jiné umožňovaly úspěšně spolupracovat s odborníky z jiných oborů.

Prvořadým cílem Marie Kubínové byla vždy snaha porozumět tomu, jak se děti učí matematice, a nalézat cesty, které je v jejich úsilí podpoří. K tomu vedla i své studenty, budoucí učitele matematiky, v předmětu didaktika matematiky a doktorandy, jimž byla vždy odborně fundovanou rádčyní. Dva z jejích doktorandů úspěšně obhájili, další tři vedla.

Marie Kubínová se zabývala i problematikou učitele jako hlavního nositele kvality vyučovacího procesu a velice se angažovala v jeho dalším vzdělávání. Na svých přednáškách pro učitele si získala řadu následovníků, kteří nyní pokračují v její práci a propagují větší využití projektů ve vyučování matematice.

Marie Kubínová se též zajímala o nalézání a podporu matematických talentů, jak o tom svědčí její činnost v redakční radě časopisu *Rozhledy matematicko-fyzikální* i v pražském výboru Matematické olympiády. V loňském roce ji sjezd Jednoty českých matematiků a fyziků zvolil zaslužilou členkou, když již v minulosti byla její práce Jednotou oceněna pedagogickým vyznamenáním.

Marie Kubínová se však nevyhýbala ani nepřilíživě oblíbeným organizačním činnostem — byla vedoucí katedry matematiky a didaktiky matematiky, předsedkyní oborové rady pro didaktiku matematiky i prodělkankou pro studium. Svými odbornými výsledky si získávala úctu ostatních pracovníků v oboru, svou vstřícností a porozuměním přátelství svých studentů a žáků, svou rozvážností a svědomitostí v organizačních funkcích uznání vedení fakulty i celé akademické obce.

Uvědomujeme si dnes, jak velkou ztrátu utrpěla česká didaktika matematiky jejím předčasným odchodem, jak mnoho mohla ještě Marie Kubínová dokázat — vždyť byla právě v období přípravy na profesorské řízení. Její opuštěné místo mezi námi je hlubokou ranou, která se bude hojit pomalu a s bolestí. Její odborné výsledky, ale i vzpomínka na ni samotnou — na spolupracovnici, učitelku i přítelkyni — nám však budou v budoucnu pomáhat náš zármutek překonat.

Jiří Jarník a Naďa Stehlíková

OHLÉDNUTÍ ZA PROFESOREM RÁBEM

Dne 29. 4. 2007 ve věku nedožitých 79 let nečekaně opustil řady českých matematiků prof. RNDr. Miloš Ráb, DrSc., emeritní profesor Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, výrazná osobnost brněnské i české matematiky a světově uznávaný odborník v oblasti diferenciálních rovnic.

Miloš Ráb se narodil 30. 9. 1928 v Újezdě u Brna. Studoval na reálném gymnáziu v Brně a po maturitě se zapsal na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obor matematika – deskriptivní geometrie. Studium ukončil s vyznamenáním, přičemž ještě jako student působil ve funkci asistenta matematiky na Vysoké škole technické v Brně, později Vysoké škole stavitelství. V roce 1952 přešel jako asistent na katedru matematiky Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně a po deseti letech na nově zřízenou katedru matematické analýzy, kde působil nepřetržitě až do konce života.

Titul RNDr. získal v roce 1953 obhájením rigorózní práce *Příspěvky k teorii diferenciálních lineárních rovnic 2. řádu*. Dva roky nato zahájil externí vědeckou aspiranturu u prof. Borůvky, kterou úspěšně ukončil již

po dalších dvou letech kandidátskou disertační prací *Oscilační a asymptotické vlastnosti integrálů lineární diferenciální rovnice 3. řádu*. V r. 1961 byl jmenován a ustanoven docentem matematiky. Na základě výtečných výsledků shrnutých v doktorské disertační práci *Asymptotické vzorce pro řešení obyčejných diferenciálních rovnic* mu byla v roce 1967 udělena vědecká hodnost DrSc. a po dvou letech byl jmenován profesorem matematiky. Roku 1970 byl ustanoven do funkce vedoucího katedry matematické analýzy, kterou zastával po dobu 16 let.

Profesor Ráb publikoval 39 původních vědeckých prací z oboru obyčejných diferenciálních rovnic, které vzbudily zasloužený ohlas doma i v zahraničí. Jeho vědecká práce byla orientována na kvalitativní vlastnosti obyčejných diferenciálních rovnic, zejména na oscilační a asymptotické chování jejich řešení. Problematika, kterou se prof. Ráb zabýval, byla vždy aktuální a podnětná. Proto lze citace jeho prací nalézt v řadě odborných článků a monografií zabývajících se touto problematikou. O dosažených výsledcích výtečně přednášel na mnoha mezinárodních konferencích a symposiích a na řadě zahraničních univerzit. Významně se podílel rovněž na organizaci některých mezinárodních konferencí, např. československé konference o diferenciálních rovnicích Equadiff nebo letní školy o diferenciálních rovnicích Difford. Byl zodpovědným řešitelem několika výzkumných úkolů a soustředil kolem sebe řešitelský kolektiv z členů katedry matematické analýzy i z jiných kateder. Mnoho let byl vedoucím vědeckého semináře o diferenciálních rovnicích, který navštěvovala řada brněnských i mimobrněnských matematiků. Jako školitel v oboru matematická analýza úspěšně vedl celkem 9 aspirantů.

Důležitou složkou činnosti prof. Rába byla práce pedagogická. Přisuzoval jí velký význam a sám sebe vždy považoval především za vysokoškolského učitele. Celé generace posluchačů matematiky na něho s úctou a vděčností vzpomínají jako na skvělého pedagoga, který si své přednášky pečlivě promýšlel a s obdivuhodným pedagogickým citem volil vhodnou formu výkladu. Pro prof. Rába byla charakteristická vysoká odborná úroveň, preciznost a schopnost vystihnout

v každém problému jeho podstatu. Svými přednáškami a celou svou osobností dokázal posluchače zaujmout, nadchnout a strhnout. Své bohaté pedagogické zkušenosti vložil prof. Ráb do 7 vysokoškolských učebních textů a 2 monografií.

Během svého aktivního života zastával prof. Ráb řadu významných funkcí. Kromě vedení katedry matematické analýzy byl dlouhou dobu členem vědecké rady Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity (tehdy UJEP) a vedoucím redaktorem mezinárodního časopisu *Archivum Mathematicum*. Mnoho funkcí vykonával v pedagogické oblasti své činnosti, byl předsedou komisi pro státní závěrečné zkoušky, státní rigorózní zkoušky a obhajoby kandidátských disertačních prací. Byl členem komise pro obhajoby doktorských disertačních prací, členem komise expertů při MŠ pro obor matematická analýza, předsedou předmětové rady aprobačního předmětu matematika při komisi expertů pro obor učitelství, recenzentem mezinárodních recenzních časopisů. Dlouhou dobu aktivně pracoval v brněnské pobožce JČSMF, jejímž členem byl od roku 1950.

Za své zásluhy v odborné i veřejné činnosti byl mnohokrát oceněn. Obdržel vynamenání JČMF 1. stupně za úspěchy ve vědecké práci, stříbrnou pamětní medaili Přírodovědecké fakulty UJEP, pamětní medaili Univerzity Palackého v Olomouci, strojí fakulty VUT v Brně a Vojenské akademie A. Zápotockého v Brně, byl jmenován vzorným pedagogickým pracovníkem UJEP, v roce 1993 mu byla udělena Zlatá medaile Masarykovy univerzity v Brně a v roce 2000 byl jmenován v novodobé historii prvním emeritním profesorem matematiky na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity.

Výše uvedený výčet obdivuhodných výsledků vědecké a pedagogické práce a neocenitelných zásluh prof. Rába však v žádném případě nelze považovat za dostačující charakteristiku jeho osobnosti. Všichni, kteří měli možnost se s profesorem Rábem alespoň na krátkou dobu setkat, jistě potvrdí, že profesor Ráb byl nejen prvotřídním vysokoškolským učitelem, ale i mimořádně skromným, citlivým a morálně pevným člověkem, ochotným vždy poradit a pomoci. Odchodem prof. Rába ztrácí brněnská matematika vzácného

člověka a obětavého učitele, na něhož budou s úctou a vděčností vzpomínat generace našich absolventů, spolupracovníků, kolegů a přátel doma i v zahraničí.

Josef Kalas a Bedřich Půža

O ČINNOSTI HISTORICKÉ SEKCE ČESKÉ ASTRONOMICKÉ SPOLEČNOSTI

Na počátku tohoto roku došlo k mimořádné historické události: v lednu 2007 přistoupila Česká republika ke státům, které jsou členy Evropské jižní observatoře (ESO). Letos se rovněž blíží devadesáté výročí vzniku ČAS, tj. České astronomické společnosti, založené dne 8. prosince 1917. Nejsou to však jen tyto mimořádné události, které nás vedou k tomu, abychom oživilí činnost Historické sekce České astronomické společnosti a pěstovali paměť a bohatou tradici, kterou astronomie v českých zemích má.

Historická sekce České astronomické společnosti navazuje na úsilí svých předchůdců, především RNDr. ZDEŇKA HORSKÉHO, CSc. (1929–1988), a bude i nadále sdružovat odborníky zabývající se dějinami astronomie i zájemce o historii astronomie a její popularizaci. Základním posláním sekce je prohlubovat a rozšiřovat znalosti o minulosti české a světové astronomie a příbuzných oborů. Součástí sekce je odborná skupina, jejíž členové budou pořádat přednášky, poskytovat konzultace, doporučovat vhodnou literaturu a prameny. Sekce bude připomínat významná výročí důležitá pro astronomickou obec i širší společenství matematiků a fyziků (např. letošní výročí narození Carla F. Gaussa, *1777), a podporovat i další činnosti, např. ochranu astronomických památek, sběr orální paměti (tj. zachycování vzpomínek významných astronomů) a písemných památek a jejich převod do elektronické formy. Bude také rozvíjet spolupráci se zahraničními historiky exaktních věd, zejména astronomie.

Od letošního roku pracuje vedení sekce v novém složení. Byla obnovena webová stránka <http://mat.fsv.cvut.cz/solcova/astrohist1.html>, kde najdete podrobné a aktuální informace o sekci, kontakty na členy odborné skupiny, články z historie astronomie a příbuzných oborů atd.

Uvedme příklady ze zimního a jarního programu přednášek sekce. Místa konání se rozhodně neomezují jen na pražské lokality:

- *Procházka Prahou astronomickou, matematickou a fyzikální*, která se konala ve středu 21. února 2007 v Radničním klubu v Plzni.
- Druhý díl této *Procházky* mohli opět účastníci zažít bez námahy v teple semináře SEDMA (seminář pro dějiny matematiky a astronomie) v úterý 27. února 2007 na katedře matematiky Fakulty stavební ČVUT v Praze 6.
- Další přednáška *Astronomie a matematika za Velkou čínskou zdí* se konala v Planetáriu v Českých Budějovicích v úterý 13. března 2007.
- Dne 22. března 2007 vyložil PETER ZAMAROVSKÝ *Olbersův paradox* na jednom z populárních podvečerů, nazvaných Fyzikální

čtvrtky a pořádaných katedrou fyziky Fakulty elektrotechnické ČVUT v Praze.

- *Astroláby, analogové počítače středověku* bylo téma přednášky VOJTĚCHA SEDLÁČKA na semináři SEDMA v úterý 27. března 2007.
- *Jaká matematika se ukrývá v pražském orloji?* se mohli dozvědět zájemci na přednášce MICHALA KRÍŽKA ve středu 18. dubna v Radničním klubu v Plzni.

Zájemci o členství v historické sekci ČAS nechtě sdělit své jméno, adresu, e-mail a případně předmět zájmu v historii exaktních věd na adresu: solcova@mat.fsv.cvut.cz (předmět zprávy: historická sekce), abychom je mohli informovat o dalších projektech a programu.

Alena Šolcová

JUBILEA

60 let

RNDr. KAREL KADLČÁK (Praha)
15. 7. 2007

Prof. RNDr. MILAN TICHÝ, DrSc. (Praha)
28. 7. 2007

HELENA SPIEGLOVÁ (Brno)
1. 8. 2007

RNDr. MILOSLAV BURDA, CSc. (Praha)
14. 8. 2007

Prof. RNDr. IRENA RACHŮNKOVÁ, DrSc.
(Olomouc)
31. 8. 2007

Mgr. JANA KOUDELKOVÁ (Opava)
2. 9. 2007

VÁCLAV HRUBÝ (Olomouc)
3. 9. 2007

Mgr. IVAN STRAŠKRABA, CSc. (Praha)
7. 9. 2007

Doc. RNDr. MILOŠ KAŇKA, DrSc. (Praha)
14. 9. 2007

RNDr. JAROSLAV DITTRICH, CSc. (Praha)
29. 9. 2007

65 let

RNDr. JITKA SEGETHOVÁ, CSc. (Praha)
14. 7. 2007

RNDr. VLADIMÍR ŽŮREK (Olomouc)
16. 7. 2007

Prof. RNDr. IVAN MEZNÍK, CSc. (Brno)
17. 7. 2007

RNDr. VLASTIMIL FLAJŠINGR (Zlín)
24. 7. 2007

Mgr. IRENA PLACHÁ (Brno)
25. 7. 2007